

الرحمن الرحيم

کرامت انسانی در حقوق رسانه

تالیف

دکتر عباس اسدی

عضو هیات علمی گروه ارتباطات دانشگاه علامه طباطبائی

امیر سلمان پور

کارشناس ارشد حقوق ارتباطات

انتشارات آثار فکر

تهران - ۱۳۹۶

سرشناسه	: اسدی، عباس، ۱۳۵۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: کرامت انسانی در حقوق رسانه/ تالیف عباس اسدی، امیر سلمان پور.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات آثار فکر، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۱۴۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۹۲-۱۰-۹
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: کرامت انسانی
موضوع	: رسانه‌های گروهی و انسان‌شناسی
شناسه افزوده	: سلمانپور، امیر، ۱۳۶۶ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۳۴/۲۸۷BP ک۴ الف/
رده بندی دیویی	: ۸۳/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۳۶۱۹۶

این کتاب با همکاری پژوهشکده ارتباطات دانشگاه علامه طباطبائی منتشر شده است.

کرامت انسانی در حقوق رسانه

تالیف: دکتر عباس اسدی- امیر سلمان پور

چاپ سوم ۱۳۹۶

انتشارات آثار فکر

تیراژ: ۲۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۹۲-۱۰-۹

تهران: خیابان انقلاب- خیابان ۱۲ فروردین- خیابان وحید نظری- پلاک ۹۹

تلفن: ۶- ۶۶۹۶۷۳۵۵ / نمابر: ۶۶۴۸۰۸۸۲

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

قیمت ۱۲۵۰۰ تومان

تقدیم به

مادر مهربانم، آنکه از نگاهش صلابت، از رفتارش محبت و از صبرش ایستادگی

را آموختم

ا.س

ع.ل

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
فصل اول - کلیات	۱۵
تعریف و مفهوم کرامت انسانی	۱۵
کرامت و حق بر کرامت	۲۱
اقتضائات کرامت انسانی	۲۲
مبانی کرامت انسانی	۲۳
کرامت انسانی به عنوان حق بشری	۲۴
کرامت انسانی در جوامع غربی	۲۶
بی توجهی به کرامت انسانی	۳۰
کرامت انسانی در تعالیم الهی	۳۱
کرامت انسانی زن در اسلام	۳۶
پیامدهای توجه به کرامت ذاتی	۳۶
کرامت انسانی در رسانه : قاعده اخلاقی یا اصل حقوقی	۳۷
کرامت انسانی در نظام‌های حقوقی ملی برخی کشورها	۳۸
• آمریکا	۳۸
• آلمان	۴۱
• فرانسه	۴۱
• کرواسی	۴۲
• ازبکستان	۴۲
کرامت انسانی در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران	۴۳
مقررات حمایتی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران از کرامت انسانی	۴۵
کرامت انسانی در نظام‌های حقوقی منطقه‌ای	۴۶
کرامت انسانی در نظام حقوق بشر جهانی	۴۷

فصل دوم - جایگاه کرامت انسانی در نظام حقوقی رسانه‌ای جهانی و منطقه ای ۵۳

- کرامت انسانی در نظام حقوقی رسانه‌ای جهانی ۵۳
۱. حق آزادی بیان و حق کرامت انسانی ۵۳
- آزادی بیان، کرامت انسانی و وظایف دولت ها ۵۷
۲. آزادی اطلاعات و کرامت انسانی ۵۹
- محدودیت‌های آزادی اطلاعات ۶۰
۳. حریم خصوصی و کرامت انسانی ۶۱
۴. امنیت ملی و کرامت انسانی ۶۴
۵. آزادی نمایش و کرامت انسانی ۶۵
- کرامت انسانی در کنوانسیون‌های منطقه‌ای ۷۰
- محدودیت‌های حقوق رسانه در زمینه کرامت انسانی در شورای اروپا ۷۱
- وظایف دولت‌های اروپایی در قبال کرامت انسانی در رسانه‌ها ۷۲
- کرامت زنان در مصوبات رسانه‌ای منطقه‌ای ۷۶
- کرامت کودکان در مصوبات رسانه‌ای منطقه‌ای ۷۷

فصل سوم - کرامت انسانی در نظام‌های حقوقی رسانه‌ای ملی ۸۱

- کرامت انسانی در قوانین رسانه‌ای چند کشور ۸۱
۱. کرامت انسانی در قوانین رسانه‌ای برخی کشورهای اروپایی ۸۱
- آلمان ۸۱
 - فرانسه ۸۲
 - اتریش ۸۳
 - فنلاند ۸۵
 - ایتالیا ۸۵
 - استونی ۸۶
 - لیتوانی ۸۶
 - یونان ۸۷
۲. کرامت انسانی در قوانین رسانه‌ای برخی کشورهای آسیایی ۸۷

- ازبکستان ۸۷
- پاکستان ۸۸
- ایران ۸۹
- ۳. کرامت انسانی در قوانین رسانه‌ای برخی کشورهای آفریقایی ۹۲
- موزامبیک ۹۲
- ۴. کرامت انسانی در قوانین رسانه‌ای سایر کشورها ۹۳
- کرامت انسانی در مقررات اخلاقی رسانه‌ای کشورها ۹۳
- ۱. الزام به رعایت کرامت انسانی و عدم اکتفای قانون ۹۳
- ۲. رفتارهای غیر انسانی، خشونت آمیز و هرزه نگارانه در رسانه‌ها ۹۵
- رسانه و رفتارهای غیر انسانی و خشونت آمیز ۹۵
- رسانه و رفتارهای هرزه نگارانه ۱۰۰

فصل چهارم - بررسی ضمانت‌های اجرای نقض کرامت انسانی در قوانین و مقررات

- #### رسانه‌ای و وظایف دولت ها ۱۰۷
- ضمانت‌های اجرای نقض کرامت انسانی در حقوق جزا و حقوق رسانه ۱۰۷
۱. سیاست کیفری حقوق جزا در باب کرامت انسانی ۱۰۷
 ۲. سیاست کیفری حقوق رسانه در باب کرامت انسانی ۱۰۹
 - غیر جزایی سازی جرائم مطبوعاتی ۱۰۹
 - وظایف دولت‌ها در نهادینه کردن کرامت انسانی در حقوق رسانه ۱۱۵
 ۱. توجه به سواد رسانه‌ای ۱۱۵
 ۲. استفاده از سیستم‌های نظارت بر کودکان و نوجوانان ۱۱۵
 ۳. توجه به نظام‌های حقوقی رسانه‌ای موفق کشورهای دیگر ۱۱۶
 ۴. توجه به قوانین الگوی نهادهای حقوقی بین المللی و منطقه‌ای ۱۱۸
 ۵. توجه به بحث آموزش به فعالان درگیر در حوزه کرامت انسانی در حقوق رسانه ۱۲۰
 ۶. استفاده از اصحاب رسانه صاحب کرامت ۱۲۰
 ۷. توجه به اولویت بندی‌ها در برنامه‌های اعلام شده دولت‌ها ۱۲۱
 ۸. ایجاد یک نهاد نظارتی مستقل بر اقدامات رسانه‌ها ۱۲۴
 ۹. رعایت کرامت اصحاب رسانه ۱۲۵

وظایف روزنامه نگاران در باب رعایت کرامت انسانی مخاطبان ۱۲۶

نتیجه گیری ۱۲۹

منابع و مأخذ ۱۳۳

مقدمه

اعتقاد به کرامت انسان، سنگ بنای وضع قواعد حقوق بشر است. حق‌های بشر صرفاً بر پایه کرامت انسانی توجیه پذیراند. بر پایه همین کرامت انسانی، مصادیق حق به رسمیت شناخته می‌شود و چهره یک گزاره صرف، مبدل به یک اصل حقوق بشری و یک قاعده الزام آور می‌شود.

واژه «کرامت انسانی» در اسناد متعدد مورد تصریح و تأکید قرار گرفته است. دولت‌های عضو منشور سازمان ملل متحد، ایمان خود را به حقوق اساسی انسان، کرامت او و ارزش شخص انسانی اظهار نموده‌اند. اعلامیه جهانی حقوق بشر به نحو مؤکد، کرامت انسان را مورد توجه قرار داده است. میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی و میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، دو سند بسیار مهم بین المللی در حوزه حقوق بشر به شمار می‌روند. در مقدمه هر دو سند با ادبیاتی واحد، شناسایی حیثیت ذاتی و حقوق یکسان و غیرقابل اسقاط اعضای خانواده بشر مبنای آزادی، عدالت و صلح در جهان شناخته شده و بر این امر اذعان شده است که حقوق برابر و غیر قابل اسقاط انسان‌ها، از حیثیت و کرامت ذاتی شخص انسان ناشی می‌شود. در مقدمه کنوانسیون رفع اشکال تبعیض علیه زنان و نیز در اعلامیه کنفرانس جهانی زن (پکن)، بر مقام و منزلت و حقوق یکسان انسان‌ها و ضرورت احترام به شخصیت بشر تأکید شده است. اعلامیه اسلامی حقوق بشر که در سال ۱۹۹۰ در قاهره به امضا رسید که سندی منطقه‌ای و غیرالزامی است، در جای جای خود به کرامت، حیثیت و شخصیت انسان توجه شده است.

در حوزه حقوق رسانه، با توجه به این که فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند از یک سو، به طور قابل توجهی باعث افزایش اعمال حقوق بشر و آزادی‌های اساسی، از جمله حق آزادی بیان، اطلاعات و ارتباطات، حق بر آموزش و پرورش، حق تجمعات و حق انتخابات آزاد شود، اما از سوی دیگر، ممکن است اثرات منفی بر این موارد و سایر حقوق، آزادی‌ها و ارزش‌ها مانند احترام به زندگی خصوصی و محرمانه بودن مکاتبات، کرامت انسانی و حتی حق زندگی بگذارد. با عنایت بر این که جوامع ما به سرعت در حال ورود به مرحله جدیدی از توسعه پویا، به سوی یک جامعه اطلاعاتی که همه جا در دسترس باشد می‌روند، به همین دلیل است که باید به بعد

اخلاقی، عدالت، کرامت و احترام به پرورش انسان در رسانه‌های همگانی (از جمله اینترنت) که بر اساس احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی، دموکراسی و حاکمیت قانون بنا نهاده شدند، توجه ویژه شود؛^۱ در ابتدا، برای این کار لازم است از تجزیه و تحلیل بر روی نظام حقوقی به خصوص بر قوانین و مقررات کشورها کوتاهی نشود و با مطالعه آن‌ها بتوان کم و کاستی‌هایی که در زمینه حقوق رسانه به چشم می‌خورد را شناسایی کرد و در رفع آن‌ها اقدامات مثبت و برنامه‌ریزی شده‌ای را انجام داد.

کرامت انسانی، چه با عنوان «اصل کرامت انسانی» یا «حق کرامت انسانی»، در حوزه حقوق ارتباطات دارای ارزش بسیار زیادی است و از مسائل پر دغدغه در قانون مطبوعات، جرائم اینترنتی و هتک حیثیت اشخاص می‌باشد که توجه به آن، مشکلات بسیاری را که در قوانین و مقررات مربوط به این حوزه درگیر آن هستند را حل خواهد کرد. در رسانه‌ها، که فعالیت‌شان مرتبط با مخاطبین است و ارتباط با مخاطبین از مؤلفه‌های اصلی در کار رسانه می‌باشد، مخاطرات زیادی در زیرسؤال بردن و هتک کرامت انسانی مخاطبین رسانه‌ها وجود دارد. همان‌طور که گفته شد در مقررات گذاری‌های رسانه‌ای می‌بایست توجه جدی به بحث احترام به کرامت انسانی توسط رسانه‌ها شود؛ حال، یکی از مراجعی که در زمینه رسانه‌ها به مقررات گذاری‌هایی پرداخته کمیته وزرای شورای اروپا است و کرامت انسانی مخاطبین را هم مدنظر قرار داده است و به رسانه‌ها توصیه کرده تا به کرامت انسان‌ها احترام بگذارند و آن را رعایت کنند؛ اما نکته‌ای که در این جا مهم می‌نماید عدم ضمانت اجرای کافی در این زمینه می‌باشد که پیشرفت و احترام به چنین حقی را کم رنگ کرده است و ما در رسانه‌ها شاهد جرائم بسیاری هستیم که کرامت مخاطبین و غیر مخاطبین‌شان را نقض می‌کنند.

به دلیل اهمیت و نقش محوری این موضوع، در این کتاب تلاش شده است تا به این سؤالات پاسخ داده شود که چرا و بر چه مبنایی انسان دارای کرامت ذاتی است؟ و آیا این کرامت امری قابل سلب است؟ و جایگاه این کرامت در رسانه‌ها کجاست و مفهوم کرامت انسانی در قوانین و مقررات رسانه‌ای کشورها، از جمله ایران چگونه تبیین شده‌اند؟ آیا ضمانت‌های اجرای هتک کرامت انسانی در حقوق کیفری، قابل تعمیم به حقوق رسانه‌ها نیز می‌باشند؟

با توجه به سؤالات مذکور، به نظر می‌رسد که کرامت انسانی در نظام حقوقی کشورها و همچنین در نظام بین‌الملل مورد توجه بسیار قرار گرفته است اما چون نظام‌های حقوقی توانسته

^۱ - Recommendation CM/Rec(۲۰۰۷)۱۶ of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the public service value of the Internet, Adopted by the Committee of Ministers on ۷ November ۲۰۰۷ at the ۱۰۱۰th meeting of the Ministers' Deputies, Available At: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=۱۲۰۷۲۹۱>.

اند ضمانت اجرای مناسبی برای تبعیت از کرامت انسانی ارائه کنند، این مفهوم بین دیگر مفاهیم حقوق بشری مهجور مانده است. به عبارتی، به نظر می‌رسد که کشورها از کرامت انسانی، مفهوم متفاوتی دارند اما نقطه مشترکی هم با یکدیگر دارند که همان احترام به شخصیت انسان است (کرامت ذاتی). بدین ترتیب به خاطر عدم تعیین مصادیق و معیارهای کرامت انسانی، مفهوم آن به درستی مشخص نشده است و این مفهوم با مواردی مثل حریم خصوصی مخلوط شده است. همین طور به نظر می‌رسد که در قانون اساسی، قانون مطبوعات و برخی مقررات دیگر در حقوق ایران، تصریحاً یا تلویحاً به کرامت انسانی اشاره شده است و مجازات‌هایی برای هتک حیثیت و حرمت اشخاص تعیین شده است که جامع نبوده و نیازمند اصلاح و تکمیل می‌باشند.

هدف اصلی این کتاب کمک به محققان، دانشجویان و دیگر افراد علاقه مند به مباحث ریشه‌ای در زمینه حقوق ارتباطات می‌باشد. گفتنی است از آنجایی که تاکنون بیشتر کتب و مقالاتی که در باب کرامت انسانی، به نگارش درآمده اند، یا در حوزه فلسفه و اخلاق بوده اند و یا در حوزه حقوق بشر؛ لذا، این کتاب کوشیده است تا پلی باشد میان اخلاق و حقوق و رسانه. در پایان جا دارد از همه دوستان و عزیزان، به خصوص سرکار خانم دکتر رویا معتمدنژاد که با راهنمایی‌های ارزنده خود، به غنای این اثر افزودند، خالصانه و صمیمانه سپاسگزاری کنیم. همچنین از زحمات همکاران انتشارات اثار فکر، به ویژه مدیر محترم آن، جناب آقای مصطفی میرحسینی قدردانی می‌کنیم که اگر علاقه و بردباری آنها نبود، چاپ این کتاب به سرانجام نمی‌رسید.

عباس اسدی

امیر سلمان پور

مهر ۱۳۹۴

